

השבוע בגליון

♦ תפילת מנחה בפורים - אימתי?
♦ שכרותו של לוט כהוכחה להלכות תפילה

♦ האם עניית אמן יכולה להחשב כברכה לבטלה?
♦ תפילת לחש בעת שהקהל עומדים ב"קדושה"
♦ הגבחה הרגילים בקדושה
♦ שאילת התלמיד לשלום רבו, כיצד?
♦ לברך חצי ברכה, אפשר?

בשורה לקוראי הגליון!

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם

להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

המטרה מקדשת

מעשה מרתק ביותר, שיש בו כדי להעיד על אהבת התורה העצומה שהיתה מושרשת בדורות הקודמים, שמענו מבני משפחה נכבדה, אצאים לרבינו הגאון רבי חיים מוואלאזין זצ"ל.

רבינו הגאון רבי אריה לייב גינזבורג זצ"ל, בעל שאגת אריה, התפרסם בזכות שקדנותו וחריפותו המופלגת; ספריו שאגת אריה, טורי אבן וגבורות ארי, נפוצים בכל בתי המדרשות שברחבי תבל, וחייו תורתו נישאים בפהם של לומדי התורה די בכל אתר ואתר - וכמו כן בעטייה של אביונותו המרודה.

מסופר כי בביתו לא היו צלחות אכילה. המרק נאכל בכפיות עץ מתוך שקערוריות שיצרו בקרש הגס ששימש כשולחן... פעמים לא היה תחת ידו גליון נייר כדי לכתוב עליו את חידושי תורתו, ויש אף שאומרים כי זו הסיבה לכך שבספריו רבו ראשי התיבות, כדי לחסוך בנייר.

אם פעמים לא היתה לו אפשרות לרכוש נייר בודד, קל וחומר בן בנו של קל וחומר שבאותן שנים לא הצטבר ברשותו בפעם אחת ממון שאפשר לרכוש בו ספר שלם. ספר שלם! לעשירות כגון דא לא זכה. ברם, בעיירה וואלאזין בה כיהן כרב, כיהן כפרנס הקהילה יהודי נכבד שבביתו היה ש"ס שלם! כל כרכי התלמוד הבבלי ואף ספרים אחדים נוספים.

דף כ/ב מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני

האם עניית אמן יכולה להחשב כברכה לבטלה?

כלל ידוע הוא בכל התורה כולה ש"שומע כעונה". הלכה זו באה לידי ביטוי במקרים רבים, כגון אדם המחוייב בברכה, שיכול לצאת ידי חובה בשמיעתה מחבירו.

"שומע כעונה" לגבי נדרים: לגבי שבועות ונדרים נחלקו הראשונים. דעת הראב"ד היא, כי הכלל "שומע כעונה" תקף גם לגבי שבועות ונדרים. לפיכך, ראובן ששמע את שמעון נודר לתת צדקה והתכוון בשעת השמיעה כי נדר זה יחול גם עליו, נחשב הדבר כאילו ראובן ביטא את הנדר בשפתיו. אולם הרמב"ן חולק על כך וסובר, שנדרים ושבועות אינם חלים אלא באמירה ממשית, כנאמר **"לבטא בשפתים"**.

תפילת לחש בעת שהקהל עומדים ב"קדושה": הצ"ח תולה את מחלוקת הראב"ד והרמב"ן הנ"ל, במחלוקת ראשונים נוספת לגבי אדם העומד בתפילת "שמונה עשרה" בשעה שהקהל אומרים קדושה. יש הסוברים, שעליו להפסיק את תפילתו ולכוון להצטרף לאמירת "קדושה" על ידי **שמיעתה** מפי שליח הציבור, ובכך יחשב לו כאילו אמר "קדושה", שהרי "שומע כעונה". אולם, רבנו תם ור"י סוברים שאדרבה, מאחר שעל ידי הכלל "שומע כעונה" נחשב המתפלל כמי שאמר "קדושה" במו פיו, אם כן גרם בכך להפסק בתפילתו, שהרי אמר "קדושה" באמצע התפילה ואסור להפסיק באמצע תפילת "שמונה עשרה" על ידי דיבור.

עתה ניתן לומר, כי הרמב"ן סובר ששבועה ונדר אינם חלים אלא אם כן אומרם בפיו ממש, משום שלדעתו "שומע כעונה" אינו נחשב כמי שביטא בפיו **בפועל**, ומסיבה זו רשאי אדם העומד בתפילת לחש לשמוע "קדושה" ולכוון לצאת ידי חובה בלא שיחשב לו הדבר כהפסק. אולם, הראב"ד נקט כשיטת הראשונים הסוברים, שהמכוון ל"קדושה" בתפילת לחש הרי זה כאילו הפסיק בדיבור, משום ש"שומע כעונה" נחשב **כדיבור גמור**, ומסיבה זו סובר הראב"ד, שגם לגבי שבועות ונדרים תקף הכלל של "שומע כעונה", שהרי נחשב **כמבטא** בשפתים.

בהמשך דבריו כותב הצ"ח, כי ניתן להוכיח **מסוגיותנו** כדעת הרמב"ן הסובר שלגבי נדרים לא נאמר הכלל "שומע כעונה". שכן, מבואר בדברי המשנה, שהשומע את חבירו אומר "הריני נזיר" ואמר "ואני", קיבל על עצמו נזירות בכך. לכאורה, אם "שומע כעונה" תקף גם לגבי נדרים, אם כן אין צורך שיאמר "ואני", כי די בכך שהתכוון לקבל על עצמו אותה נזירות בעת ששמע את חבירו נוזר!

אולם הצ"ח דוחה ראיה זו, שהרי "שומע כעונה" מועיל רק אם התכוון המשמיע להוציא את השומע ובסוגיותנו לא נאמר שהתכוון הנודר הראשון בדבריו גם עבור חבירו, אם כן וודאי שאין השני נחשב כנודר מדין "שומע כעונה", וממילא אין להוכיח מסוגיותנו.

זעילוי נשמת

מרת **שרה סיבוני** ע"ה

בת אסתר ע"ה נלב"ע כ' בשבט תשס"ה

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידנו הר"ר **שמעון סיבוני** ומשפ' שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **שמעון פלס** ז"ל

ב"ר אליהו ז"ל נלב"ע כ"א בשבט תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

א"מ הר"ר **אברהם נח ליפסקר**

ז"ל ב"ר יצחק מאיר יהודה הלוי ז"ל נלב"ע ו' באדר תשנ"ח

א"מ מרת **שרה ליפסקר** ע"ה ב"ר חיים יוסף זלובסקי ז"ל נלב"ע כ"א בשבט תשנ"ט

תנצב"ה

להלכה נפסק שהשומע אינו נחשב כאומר ממש, ולכן אדם העומד בתפילת "שמונה עשרה" ושומע את הקהל אומרים "קדושה", יפסיק מתפילתו, יכוון לשמוע ויצא ידי חובה.

הגבחה הרגליים בקדושה: בקשר לכך מעניין לציין כי הפוסקים דנים אם השומע "קדושה" כשעומד בתפילת לחש יכול להגביה רגליו. דעת הגר"א זצ"ל ש"אפשר שיכול" להגביה רגליו, אולם הכפות תמרים כתב שלא יגביה רגליו.

האם "שומע כעונה" מברך ברכה לבטלה? כתבו הפוסקים שאדם המסופק אם הוא חייב בברכה ישמע את הברכה מחבירו המברך ברכה זו ויצא ידי חובה, שהרי "שומע כעונה".

לכאורה, כיצד רשאי הוא לשמוע את הברכה מחבירו, הן יתכן שאינו חייב בברכה כלל ושמיעתו נחשבת כעונה ומברך ברכה לבטלה? ברם, על פי דעת הפוסקים הנזכרים, שההלכה היא כדעת הרמב"ם הסובר ש"שומע כעונה", כי אין השומע נחשב כמי שביטא את המילים בפועל, אם כן אין השומע נכנס לחשב ברכה לבטלה למרות שיוצא בכך ידי חובה.

דף כ/ב וכמה כדי שאילת שלום, כדי שאומר שלום תלמיד לרב

שאלת התלמיד לשלום רבו, כיצד?

מבואר בגמרתנו, ש"תוך כדי דיבור", שהוא הזמן בו ניתן לחזור מהתחייבות וכדומה, שיעורו הוא "כדי שאומר שלום תלמיד לרב", כלומר: זמן מועט בו התלמיד מספיק לשאול בשלום רבו. לדעת הר"ן טעם הדבר הוא, שהבינו חז"ל שיש לתת לאדם זמן מה בו יוכל לשקול את דבריו ולחזור בו.

מדוע נקבע שיעור החזרה על פי שאלת התלמיד לרב? אולם רבינו תם מבאר, שבשעה שחז"ל הגדירו את שיעור הזמן בו אדם יכול לחזור מדבריו, הם שקלו מקרה שאדם יעסוק במסחר ותוך כדי סגירת עסקה יפגש ברבו ויאלץ לברכו לשלום ולא יוכל לחזור בו מסיכום העסקה עם חבירו, מאחר שחלפו רגעים מספר. משום כך קבעו חז"ל כי הוא רשאי לחזור בו כל עוד לא חלף הזמן בו ניתן לומר "שלום עליך רבי ומורי".

יש לומר שלום עליך "רבי ומורי", או שמא די ב"רבי": על דברי רבינו תם מקשה המהר"ט אלגאזי, כי עד שיספיק התלמיד לומר "שלום עליך רבי ומורי", חלף כבר זמן "תוך כדי דיבור" ושוב לא יוכל התלמיד לחזור בו מדבריו, אם כן מה הועילו חכמים בתקנתם? על כן כותב המהר"ט, שבמקרה בו הופיע רבו בשעה שחייב לחזור בו ממקחו, יסתפק באמירת "שלום עליך רבי", וכך יספיק לחזור בו, שהרי שיעור הזמן הוא בתוספת המילה "מורי".

מדברי המהר"ט מוכח כגירסה הסוברת, ששאלת שלום הרב היא "שלום עליך רבי ומורי", וכפי שאנו גורסים במסכת בבא קמא. אולם, יש מהראשונים הסוברים, שהגירסה היא "שלום עליך רבי" בלבד.

דף כ/ב מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני

לברך חצי ברכה, אפשר?

בתחילת הגליון עסקנו בדברי הנודע ביהודה בספרו צ"ח, הן אם "שומע כעונה" נחשב כמי שמבטא את הדברים בשפתיו ממש.

הבה נוסיף לדון בדברים.

התנאי הראשון לצאת ידי חובה על ידי "שומע כעונה" הוא כמובן, "שומע"... לא פעם השומעים את הברכה מחסירים בשמיעתם מילה אחת או שתיים ובכך הם מפסידים את הברכה כולה. בעיקר הדבר מצוי כאשר אי מי מן השומעים פוצח בעניית אמן בטרם סיים המברך לחתום את הברכה. שכיח גם כן 'איבוד' מילים באמצע הברכה או בתחילתה.

השלמת ברכה: מדברי רבינו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל עולה כי יש פתרון לדבר: השומע יאמר בעצמו את המילה שלא שמע וכך נמצאת בידו ברכה שלמה... הרי לנו אדם שיצא ידי חובת ברכה אחת, על ידי ששמע את חלקה מחבירו, ואמר במו פיו את חלקה האחר. כלומר, אין צורך לצאת ידי חובת הברכה דווקא על ידי שמיעת כולה או דווקא על ידי אמירת כולה, אלא גם אם שמע את חלקה ואת חלקה האחר אמר בפיו - יצא.

מעתה, הבה נציע ששני אנשים ייצאו ידי חובת ברכה באופן הבא: האחד יברך את חציה הראשון של הברכה וחבירו ישמע, ובחציה השנייה של הברכה הם יתחלפו בתפקידיהם ועתה השני יברך והראשון ישמע... האפשרי הדבר?

האחרונים הוכיחו מפורשות מן הגמרות שהדבר בלתי אפשרי.

הנה, בעלי התוספות והר"ף במסכת ברכות מפרשים את הגמרא, שאת ברכותיה של ברכת המזון אפשר לחלק למספר אנשים כמספר ברכותיה בלבד. כלומר, אפשר שאחד הסועדים יוציא את חבריו בברכה אחת וסועד אחר יוציא את חבריו בברכה אחרת של ברכת המזון, אך אין לחלק ברכה אחת לשני אנשים!.

זאת, ועוד: במסכת ברכות נאמר כי שליח ציבור שהשתק ואינו יכול להמשיך בתפילתו, יחליפהו אחר "מתחילת הברכה שטעה בה"! כלומר, אין המחליף יכול להמשיך מאמצע הברכה, היכן שהפסיק קודמו. הרי לנו כי אין אפשרות שברכה אחת תאמר לסירוגין על ידי שניים מדין "שומע כעונה".

מה הבדל יש בין המקרים? מדוע מחד גיסא מי שלא שמע היטב את המברך יכול להשלים את הברכה בפיו, אף על פי שבכך הוא יוצא ידי חובה הן על ידי "שומע כעונה" והן על ידי שאומרה

היה זה אוצר שלא יסולא בפז עבור רבי אריה לייב, ותוך זמן קצר הפך חדר הספרים בבית הפרנס לחדר הלימוד של רבי אריה לייב. בעל הבית העניק לו מפתח, והגאון נכנס אל חדר הלימוד ושקע בספרים שעות ארוכות. ליותר מזה לא היה זקוק, מה חסר היה לו בעולמו? ספרים ללמוד - עומדים לרשותו. שולחן הניחם עליו - יש. כסא לשיבה - נמצא. מה יהלוק ממנו אם שלו הם אם לאו, עיקר הם עומדים לרשותו והוא יכול לקיים את תפקידו עלי אדמות.

היה זה יום רגיל. רבינו בעל שאגת אריה יצא את חדר הלימוד ונוכח כי פניו של בעל הבית זורחות ומאירות. לשאלתו "למה קרנו פניך" השיב בעל הבית כי מגיעה לו ברכת מזל טוב! בן נולד לו לפני דקות אחדות.

מזל טוב.

אכן, בכי יניק בקע מאחד מחדרי הבית, אך עד שיצא הגאון מחדרו והתבשר על כך מפי בעל הבית הוא לא ידע מאומה! וכל כך למה? לפי שבהיותה על האבניים ציוותה בעלת הבית לאמר: איש בל יוציא הגה מפיו! תלמיד חכם יושב והוגה בתורה בחדר סמוך ואין להפריעו מלימודו. הם השלך בחדר, וגם היא עצמה עמדה בדיבורה וקולה לא ישמע!

זכנה בנה מופלאה זו לשני בנים מופלגים בתורה. **לימים** בנה האחד למד תורה מפי השאגת אריה, ובשנים מאוחרות יותר שני בניה למדו תורה מפי הגאון מוילנא זצ"ל והיו לתלמידיו המובהקים. בנה האחד היה רבי חיים מוואליצין, מייסד ישיבת וואליצין אם הישיבות. ובנה האחר, נשוא סיפורנו, היה רבי זלמן, שנקרא בפי כל 'ר' זלמלה מוואליצין, ולמרות שנפטר בדמי ימיו מכריו העידו כי גדול ומופלג היה.

★ ★ ★

האם זה אפשרי בכלל? הן דרושים כוחות נפש עילאיים כדי לעמוד במשימה שהציבה לעצמה. אך העמידה באתגר תלוייה במטרה. אם המטרה גדולה ונשגבה - אפשר לעמוד בו. אם חוקק אדם בנפשו ומטביע ביישותו כי לימוד התורה מקיים את העולם - אין דבר שאינו יכול לעשות למען לימוד התורה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף כב/א המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה

תעניות המותרות

היו אומרים חסידים האחרונים: יכול אדם לסגף את אבריו אלו - הפה, העיניים והאזניים ולנהוג בהם תענית לגבי דברים אסורים ובטלים... **וכי** מי אמר שמוכרחים להציק לאיצטמורה דוקא?...?

דף כג/א וכשהיה מגיע ר"ע אצל פסוק זה היה בוכה

דוקא רבי עקיבא

למה דוקא רבי עקיבא?

כתב בספר בית שמואל אהרן בשם נזר הקדוש: עשרת הרוגי מלכות היו כנגד עשרת השבטים שהשתתפו במכירת יוסף. רבי עקיבא היה נגד שמעון שהיה יותר אחראי למכירה משאר אחיו ולפיכך סבל יותר מאחרים.

בעצמו, ומאידך גיסא, אין אפשרות שהוא יברך חצי ברכה וחבירו ישמענה מפיו, ואחר כך חבירו ישתוק והוא יברך את המחצית השנייה?

בעל קהילות יעקב מסביר כי הדברים פשוטים. ברי שאפשר לצאת ידי חובת ברכה בצירוף של שמיעה ואמירה. ברם, אי אפשר לצאת ידי חובה בשמיעת ברכה שנאמרה באופן חלקי, שהמשמיע לא בירכה בשלמותה, אף על פי שהשומע אינו זקוק אלא לחלקה. רק כאשר אדם מברך ברכה שלמה יכולים אחרים לשמוע ממנו חלקים ממנה ולהשלים באמצעותם את החסר להם.

דף כג/א והא מינס אניס

תפילת מנחה בפורים - אימת?

השולחן ערוך פוסק, כי מי שהיה שיכור ועקב כך הפסיד את זמן התפילה, ישלים את תפילתו בשעת התפילה הבאה, כדין אדם ששגג או שנאנס ולא התפלל, שכן השיכור נחשב לאנוס. המשנה ברורה מבאר כי מדובר על אדם שבשעה ששתה סבור היה כי עוד יפוג יינו ויהיה סיפק בידו להתפלל, ולבסוף "נמשך לבו למשתה" והוסיף להשתכר. ברם, אם מלכתחילה ידע שלא יוכל להפיג יינו ולהתפלל, הרי הוא מזיד ואין לו תשלומין.

שכרותו של לוט כהוכחה להלכות תפילה: הלכות אלו מוכיח הפרי חדש מתוך סוגייתנו העוסקת בעניינו של לוט אשר השתכר לשכרה במערה לאחר שנמלט מסדום.

גמרתנו מביאה את דברי רבי יוחנן שמעשיו של לוט במערה עבירה הם, שהרי במו-גרונו הביא עצמו לאבדן שליטה על מעשיו וכך אירע שחטא. תמיהה הגמרא הן סוף סוף "מינס אניס", אנוס היה בשעת מעשה! מתרצת הגמרא כי אמנם בשעת מעשה היה אנוס, אך לאחר שהשקוה לראשונה ונוכח לראות שעבר עבירה, היה עליו להזהר ולהתנזר מן היין, ומשלא עשה כן והשתכר ושוב בא לידי עבירה, הרי אין הוא נחשב אנוס אלא מזיד.

משאלת הגמרא מוכח כי שיכור שלא ידע שלא יצליח להפיג את יינו עד עת התפילה נחשב אנוס, כפי ששאלה הגמרא לגבי לוט, שהוא מוגדר אנוס כי לא היה עליו לדעת שיגיע לידי עבירה. ואילו מתירוף הגמרא מוכח כי אם יודע מלכתחילה כיצד יתגלגלו הדברים - מזיד הוא.

בקשר לכך העירו הפוסקים לגבי יום הפורים, שכן הוא מנהג ישראל, שמתפללים תפילת מנחה ורק לאחר מכן אוכלים שותים ומשתכרים עד הליל.

נידון זה נוגע גם לגבי מקרים נוספים, כגון רופא שקבע תור לאחד ממטופליו וידע שלא יספיק להתפלל מנחה, שעקב אפשרותו להתפלל לפני כן הוא נחשב כמזיד ואינו רשאי להשלים את תפילתו.

באיזו דרגת שכרות אסור להתפלל: יש לציין, כי נפסק בשולחן ערוך שאף שאסור להתפלל אחר שתיית רביעית יין, מכל מקום, במקרה שהוא אינו שיכור אלא שתוי ברמה קלה שאינה מונעת ממנו לדבר בפני מלך, בדיעבד תפילתו תפילה, ורק כאשר "אינו יכול לדבר בפני המלך" נחשבת תפלתו תועבה. **רמז נאה** על כך מובא באורחות חיים, ששתי הלכות אלו רמוזות בפסוק "יין ושכר אל תשת" שכן "תשת" הוא ראשי תיבות "תפילת שיכור תועבה", ומאידך "תפילת שתוי תפילה".

דף כג/ב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמן

הוצאת ספרים בימינו

מבואר בגמרתנו, שגם בלימוד ובקיום תורה ומצוות "שלא לשמה" ישנה מעלה, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך. הש"ך מבאר, לפי דברי בעלי התוספות שמדובר באדם הלומד כדי שיכבדוהו וכדומה, אבל הלומד על מנת לקנטר - נוח לו שלא נברא.

לימוד שלא לשמה אינו תכלית אלא אמצעי: יש לציין, שאף אדם הלומד "שלא לשמה", ראוי שתהיה מחשבתו להגיע מתוך כך ללימוד התורה לשמה. אולם, גם אם כוונתו אך ורק לשם כבוד, עדיף לימוד זה על בטלה גמורה, שהרי באמתלא זו מושך הוא את יצרו לבית המדרש וסופו שיניח לו.

מעניין לציין את דעת החתם סופר כי על אדם הכותב ספר ואין דעתו נקיה לשם לימוד תורה בלבד, אלא מחשבתו נתונה גם לכבוד שינחיל לו ספרו, רובצת קללה שלא יצליח בידו הדבר ולא ינחל כבוד מהוצאת ספרו, וכפי שאמרו חז"ל "נגד שמא אבד שמיא". ומוסיף החתם סופר וכותב, שהדבר אף כרוך באיסור, שהרי מעיקר הדין אסור לכתוב תורה שבעל פה ולא התירו לעשות כן אלא משום "עת לעשות לה" הפרו תורתך", שראו חז"ל כי לולא כתיבת התורה שבעל פה עלולה היא להשתכח, ואם כן לא התירו אלא כדי "לעשות לה" ולא לשם כבוד.

ענוותנותו של ה"בית מאיר": כשעמד בעל בית מאיר להוציא את ספרו, הוא עמד בפני לבטים קשים, כך הוא מעיד בהקדמתו ברוב ענוותנותו. הוא מזכיר את לבטיו אם להוציא את ספרו לאור, עקב חששו שמא הוא עושה זאת שלא לשם שמים, אך הוא מתנחם בכך שאמרו חז"ל "מתוך שלא לשמה בא לשמה"...

דף כד/א האשה שנדרה בנזיר

הצעיר שהשתחרר מן הצבא הרוסי

ה"קוויטנציה". בימים ההם לא היה יהודי שהיה צריך להסביר לו פשרם של דברים. חובת הגיוס לצבא הרוסי חלה על כלל האזרחים, אך מי ששלשל ממון לידיים הנכונות, קיבל לידי מסמך

בחטא מכירת יוסף נאמר "אתם חשבתם עלי רעה אלוקים חשבה לטובה" הרי הם כמתכוון לאכול בשר חזיר ועלה בידה בשר טלה. וכשהגיע רבי עקיבא לפסוק האומר שגם באופן זה צריך כפרה, היה בוכה מפני שידע את הצפוי לו בעקבות כך!.

דף כג/א כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופושעים יכשלו בהם

יש שילוט והכוונה

דרש אורח ישרים:
אדם שתעה בדרכו ביער ופגשוהו ליסטים ושודדים ורצחוהו נפש - אין כל טענה עליו. אולם, מי שהלך בדרך ישרה בה יש שילוט והכוונה, ובכל זאת נתן דורו לסוסו אשר הובילו למקום חיות וליסטים, אין ספק כי פושע הוא.

"ישרים דרכי ה' - צדיקים ילכו בהם". הצדיקים מורים ומכוונים את העם בדרך הישרה, ועם כל זאת "פושעים - יכשלו בהם" לפי שלא שמעו לקול הצדיקים שהוכיחו אותם ...

דף כג/א שני בני אדם שצלו את פסחיהם

דצריך ודכפין

את הכפילות בהגדה - "כל **דכפין** ייתי ויכיל כל **דצריך** ייתי ויפסח" ביאר בעל חסד לאברהם כך: אין לאכול את הפסח אכילה גסה, כאמור כאן בסוגיה, שיש לאכול כאשר האדם חפץ עדיין לאכול, ומאידך גיסא מי שרעב לגמרי גם הוא לא יאכל את הפסח, שהרי דינו להיאכל על השבוע.

זו כוונת ההגדה: כל דכפין, כל הרעב ייתי ויכיל אורחה רגילה, ולא יאכל את הפסח מיד, ואילו כל דצריך שאכל וצריך הוא לגמור סעודתו - הוא ייתי ויפסח, יאכל קרבן פסח...

דף כג/ב גדולה עבירה לשמה... כמצוה שלא לשמה

ובכל זאת עדיפא המצוה

במסכת אבות נאמר: "הוי רץ למצוה קלה כבחמורה ובורח מן העבירה שמצווה גוררת מצווה ועבירה גוררת עבירה". הכוונה היא, שאף שעבירה לשמה שווה למצווה שלא לשמה, יש להעדיף את המצווה שלא לשמה, שכן מצווה זו גוררת מצוות אחרות, מה שאין כן העבירה, אף שהיא לשמה - גוררת עבירות אחרות...

דף כג/א ועלה בידו בשר חזיר

הנזהר אינו נכשל

הדברים טעונים הסבר, מדוע אדם זה, שלא התכוון לחטוא, מתחייב קרבן?

ספר החינוך מסביר כי חובה על אדם להגיע לדרגת יראת חטא עד שיזהר היטב ויעיין בכל מעשיו, וכך לא יכשל בדבר עבירה. אדם זה לא נזהר דיו, ולפיכך נכשל בעבירה.

נקודה נוספת בעניין זה מסביר רבינו בחיי.

נשים נא לב כי את קרבנו של זה המסופק אם עבר עבירה מכנה התורה קרבן **אשם**, מלשון שממה, לעומת קרבנו של היודע שעבר עבירה, המכונה **חטאת**, שהיא לשון המורה על שגגה. מה טעם זה שעבר עבירה בספק מכונה בביתו חטאת יותר מזה שבדואי עבר עבירה?

ביאור הדברים הוא, כי היודע שחטא "דואג ומצטער עליו, והדאגה על החטא הוא מזבח הכפרה ומין אחד ממניי התשובה"; אבל זה המסופק אם חטא, אינו דואג על עונו ואינו מצטער עליו, ובמצבו הנוכחי הרי הוא "אשם"! כי הצער והדאגה מחמת החטא הם חלק מתהליך התשובה.

"קוויטנציה" המעניק לו שחרור מן הצבא. סגולתו של מסמך זה היתה שבעליו רשאי היה למכרו או להעבירו לאדם אחר שיעשה בו שימוש.

מעשה היה ביהודי עתיר ממון שהלך לעולמו ובין עזבונותיו - "קוויטנציה". בניו הגדולים כבר נפטרו מעול הגיוס ולפיכך הוא הורה כי ה"קוויטנציה" תהא לבנו הצעיר. באותה תקופה האמיר מחירה של ה"קוויטנציה" בעקבות חוק שיצא לבטל אישורים מסוג זה מכאן ולהבא, אך החוק הכיר באישורים שניתנו עד יום החקיקה. עקב כך ה"קוויטנציות" שנותרו היו יקרות-ערך והון רב שולם עבורן.

הצעיר שזכה ב"קוויטנציה" ניסה את מזלו בלשכת הגיוס להשתחרר באמצעות עילה צדדית בלא שימוש ב"קוויטנציה" ואכן עלה הדבר בידו. לאחר מכן תבעוהו אחיו כי יחלוק עמם בערך הרב שנפל בחלקו אך הוא בשלו: אבינו ציוה לי את ה"קוויטנציה". זמן רב נסתכסכו בדבר עד שנמלכו לשטוח את דבריהם בפני הגאון רבי יוסף רוזין זצ"ל, הידוע בכינויו הרגאצ'ובר.

הגאון שמע את פרטי הסיפור ופנה אל הבחור: "הבה נלמד אשטיקע'ל גמרא". מסכת נזיר נפתחה בדף כ"ד והגאון קרא: "האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה, ואחר כך הפר לה בעלה, אם שלו היתה הבהמה - תצא ותרעה בעדר, שלא חלה עליה קדושה כלל, ואם שלה היתה הבהמה - החטאת תמות ועולה תיקרב עולה". כלומר, אשה שנדרה נזירות והפרישה לשם כך בהמות כקרבן עבור הקרבת קרבנות הנזירות, ולבסוף בעלה הפר לה את נדר נזירותה, כך דין קרבנותיה: אם הבהמות שלו היו - קדושתן בטלה והרי הן חולין, ואם שלה היו, הרי הן קדושות. הגמרא מסבירה כי גם כשנתן לה הבעל רשות להקדיש בהמות שלו לקרבן, לא היה זה אלא על דעת שהיא תזדקק להשתמש בהן, ומלכתחילה לא ניתנו לה אלא אם תזדקק להן לצורך מילוי חובה, ממילא, לאחר שהופרה נזירותה אין עילה שתהינה שייכות לה שהרי אינה זקוקה להן.

אף אתה, פנה הגאון אל הצעיר שזכה ללמוד קטע גמרא עם גאון ישראל, לא קיבלת מאביך את האישור אלא לצורך השימוש בו כדי להפטר מעול הגיוס לצבא הרוסי ולא לצרכים אחרים. עתה לכל האחים חלק שווה בו...

דף כד/ב היא מנא לה, האמרת מה שקנתה אשה קנה בעלה

מכירת חמץ לגויה הנשואה ליהודי

בדברי גמרתנו מובאת ההלכה הידועה, שלאשה אין נכסים משל עצמה אלא הם שייכים לבעלה, שהרי "מה שקנתה אשה קנה בעלה".

כיצד תקיים אשה נטילת לולב ביום הראשון: הלכה זו, שכל קניניה של האשה שייכים לבעלה, עוררה בעבר שאלה מעניינת: כיצד, בתקופות עברו ברשות רב הקהילה היו ארבעה מינים מהודרים וכל בני העיר היו עומדים בתור לקיים בהם את מצוות הנטילה. מציאות זו עוררה שאלה כיצד ייצאו הנשים ידי חובת המצווה, שהרי "כל מה שקנתה אשה קנה בעלה" ואם יעבירו את הלולב בעזרת הנשים מאשה לחברתה, אף אחת מהן לא תזכה בו לעצמה אלא לבעלה, וביום הראשון של סוכות על הלולב להיות שייך לנוטל? אמנם אם יקנו לה את הלולב בתנאי מפורש ש"אין לבעלה רשות בו" יועיל הדבר ויהיה הלולב שלה, אולם הרי אין נוהגים לומר כן בשעת מסירת הלולב לאשה.

על כן כתב הבכורי יעקב שלא תקנה את הלולב מאשה אחרת, אלא בעלה יקנה לה אותם אחר שקנאם מחבירו, שכן הדין ש"מה שקנתה אשה קנה בעלה" נאמר רק כאשר אחרים מקנים לה, אולם כאשר בעלה הוא המקנה לה את החפץ, שלה הוא מבלי שתהא לו זכיה בו.

בפירוש ברכת השיר של הרא"ל צונץ זצ"ל, מובא, שאין למכור חמץ לנכרית הנשואה ליהודי, שכן, נמצא שהחמץ מגיע לרשות בעלה היהודי. האגרות משה כותב, שהיו שנטו להסביר את טעם דבריו על פי דברי סוגייתנו, ש"מה שקנתה אשה קנה בעלה" ונמצא שהחמץ של בעלה היהודי, אולם, האגרות משה דוחה טעם זה, שהרי אין היהודי נחשב לבעלה על פי דין תורה משום שאין הקידושין תופסים בנכריה, אלא טעם האיסור למכור חמץ לנכריה הוא משום שעל פי דיני הערכאות נכסי האשה שייכים לבעלה.

כיצד יוצאים בתרומה אחת ידי חובת "מתנות לאביונים": כיצד, בפורים יש לתת "שתי מתנות לשני בני אדם", כדי לקיים מצוות "מתנות לאביונים". על מצווה זו כתב רבי איזיק חבר, שיוצאים ידי חובת מתנות לאביונים בנתינת מעות לזוג נשוי, והדבר נחשב לנתינה לשני עניים. אף על פי שיד האשה כיד בעלה וכל קניניה שלו הם, מכל מקום, כיוון ש"מתנות לאביונים" מצוותו כדי לאוכלו בו ביום, הרי זה כאילו נתן לה מעות לדבר מסויים על דעת שאין לבעלה רשות בהם.

אשה שקנתה חפץ ללא ידיעת בעלה: למרות שכל נכסי האשה שייכים לבעלה ואין היא רשאית להוציא ממון ללא רשותו, כתבו הפוסקים, שאשה נשואה שקנתה חפצים בחנויות, בין חפצים זולים ובין יקרים, ואחר כך התברר שקנתה מכספי בעלה בלי לשאול את רשותו לכך, המקח חל, ואם שילמה בהמחאות או בכרטיס אשראי אין הבעל רשאי לבטל חיובים אלו. פסיקה זו מבוססת על דברי הש"ך ונתיבות המשפט, שבמקרים אלו קבעו רבותינו הראשונים כ"תקנת השוק" שיהיה הבעל חייב לשלם.

דף כג/א וצדיקים ילכו בהם

קיום המצוות בשמחה

דברים נפלאים בנושא זה כותב הגאון רבי יוסף שאול נתנון, מהי הדרך שבה ינהג האדם כדי שלא יכשל בעשיית המצוות אלא יקיימן כראוי? **"דהנה** ענינו הרואות בכל דבר ודבר שבני אדם עושים, אם הוא חפץ לעשות - עושה במתינות ואינו נכשל. לא כן אם ממאס בדברים, רק שמוכרח לעשות זה - יארע לו מכשולות... **וזה,** לדעת, גם במקיימי המצוות: אם אדם רוצה לקיים המצווה ושמח בקיומה - זה לא יארע לו שום פגע רע... שומר מצווה לא ידע דבר רע. לא כן מי שאין רצונו לקיים המצווה, רק שמוכרח לקיים מפני הבושה, זה יכשל בה".

בדרך זו הוא מסביר את הנאמר בהגדה של פסח: "רשע, מה הוא אומר? מה העבודה הזאת לכם... ואף אתה אומר לו: אילו היית שם - לא היית נגאל". הרשע מתייחס לקרבן הפסח כעבודה גדולה וקשה רבת טרחה, ולפיכך גם אם בפועל הוא מקיים את המצווה, "אילו היה שם לא היה נגאל", כי אין הקב"ה חפץ שיקיימו מצוות בדרך זו אלא בשמחה ובטוב לבב.

דף כג/ב גדולה עבירה לשמה

איזוהי דרך ישרה

במסכת אבות נאמר: "רבי אומר איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם".

דרשו על משנה זו: יש שאדם עושה "עבירה לשמה", וזו "תפארת היא לעושיה" מהקב"ה אולם אינה "תפארת לו מן האדם" לפי שהם רואים אותו עובר עבירה.

העושה מצווה שלא לשמה היא "תפארת לו מן האדם" הרואים שעושה הוא מצווה אבל אינה "תפארת לעושיה", שכן הקב"ה בוחן ליבות ויודע שכוונתו שלא לשמה.

הדרך הישרה שיבור לו האדם היא כדברי רבי: "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם..." מצווה לשמה!.

דף כג/ב לעולם יקדים אדם לדבר מצוה

זריזות

אמר הסבא מנובהרדוק: במקום שצריך לשלוח שליח - אני הולך בעצמי: במקום שיש לכתוב מכתב - אני שולח מברק... **זריזים** מקדימים למצוות, בכל המובנים...

דף כד/א ועולה ותקרב עולה וכו'

קרבנות הנזיר - קרבנות חינוך

קרבנות הנזיר, אומר הגאון רבי מאיר שמחה מדוינסק, זהים בפרטיהם לקרבנות הנשיאים בחנוכת המזבח, והוא טורח לפרש היאך וכיצד. **הרי** זה מפני שהנזירות היא חינוך לשבירת הרוח והלב המתאוה, והריהו מביא קרבנות חינוך!.

לעילוי נשמת

מרת **רבקה זלדה פרידמן** ע"ה

ב"ר שלמה זלמן ז"ל נלב"ע כ"ג בשבט תשס"ח

תנצב"ה

הנוצחה ע"י ילדיה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יחזקאל עקשטיין** ז"ל

ב"ר דוד ז"ל נלב"ע כ"ד בשבט תשס"ג

תנצב"ה

הנוצח ע"י משפחת

הר"ר **דוד אקשטיין** שיחיו - בלגיה